

МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра раціонального природокористування та охорона навколишнього середовища

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Т.О. Черніченко

«27» серпня 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Освітньо-професійна програма «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування»

Спеціальність 101 Екологія

Освітній рівень Другий (магістерський)

2020-2021 рік

Робоча програма навчальної дисципліни/освітньої компоненти «Методи вимірювання параметрів навколишнього середовища» для здобувачів ступеня вищої освіти «Магістр»

Освітньо-професійна програма «Екологія та охорона навколишнього середовища» спеціальності 101 Екологія

Розробники програми: д.е.н., професор кафедри раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища Макогон Ю.В.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища

Протокол від “27 ” серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища

Г.О. Черніченко

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 6	Галузь знань 10 Природничі науки Спеціальність 101 Екологія	Нормативна (навчальна дисципліна циклу професійної підготовки)	
Модулів – 3	Спеціальність (професійне спрямування): — 101 Екологія	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 5		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання:		Семестр	
Загальна кількість годин – 180		1-й, 2-й	1-й, 2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента –	Освітній ступень: магістр	Лекції	
		28 год.	16 год.
		Практичні, семінарські	
		32 год.	20 год.
		Лабораторні	
		- год.	
		Самостійна робота	
		118 год.	154 год.
		Індивідуальні завдання:	
2 год.	2 год		
		Вид контролю: залік/екзамен	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 33%/67%;

для заочної форми навчання – 15%/85%.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Актуальність впровадження стратегії сталого розвитку в Україні обумовлена необхідністю стабілізації техногенного навантаження на навколишнє природне середовище та розв'язання комплексу екологічних проблем в умовах соціально-економічного зростання.

Мета вивчення курсу: вивчити теоретично-концептуальні засади сталого розвитку, науково-прикладні аспекти теорії та стратегій сталого розвитку, основні сучасні моделі сталого розвитку та можливості їх застосування в Україні.

Завдання курсу: здобути необхідні знання теоретично-концептуальних та науково-прикладних засад сталого розвитку; вивчити сучасні моделі сталого розвитку та умови їх використання і обмеження для використання в Україні.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі. Навчальна дисципліна «Стратегія сталого розвитку» спрямована на опанування наступних компетентностей:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування при здійсненні професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні:

Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (КЗ-1).

Здатність генерувати нові ідеї (креативність) (КЗ-3).

Фахові:

Обізнаність на рівні новітніх досягнень, необхідних для дослідницької та/або інноваційної діяльності у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування (КП-1).

Здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при критичному осмисленні екологічних проблем (КП-2).

Здатність до організації робіт, пов'язаних з оцінкою екологічного стану, захистом довкілля та оптимізацією природокористування, в умовах неповної інформації та суперечливих вимог (КП-7).

Здатність до самоосвіти та підвищення кваліфікації на основі інноваційних підходів у сфері

Здатність оцінювати рівень негативного впливу природних та антропогенних факторів екологічної небезпеки на довкілля та людину (КП-10).

Дисципліна використовується для формування наступних програмних результатів навчання, передбачених освітньо-професійною програмою підготовки магістра за спеціальністю 101 «Екологія» (ОПП «Екологія та охорона навколишнього середовища») у Маріупольському державному університеті:

Знати та розуміти фундаментальні і прикладні аспекти наук про довкілля. (РН-1)

Знати на рівні новітніх досягнень основні концепції природознавства, сталого розвитку і методології наукового пізнання. (РН-3)

Уміти оцінювати ландшафтне і біологічне різноманіття та аналізувати наслідки антропогенного впливу на природні середовища. (РН-12)

Вибирати оптимальну стратегію господарювання та/або природокористування в залежності від екологічних умов. (РН-16)

Передумови для вивчення дисципліни:

Місце дисципліни в структурно-логічній схемі підготовки магістра — нормативна, цикл природничо-наукової, професійної підготовки. Вивчення даної дисципліни безпосередньо спирається на дисципліни з підготовки бакалавра: «Екологічне право», «Економіка природокористування», «Проблеми природокористування» та ін.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- сучасні теорії сталого розвитку;
- основні відомості про глобальні проблеми сучасної цивілізації (економічні, ресурсні, соціально-політичні, етичні, екологічні та демографічні);
- основні поняття і принципи концепції сталого розвитку суспільства;
- загальні характеристики індикаторів сталого розвитку суспільства.

вміти:

- розраховувати локальні та регіональні індикатори сталого розвитку;
- обґрунтовувати рішення, пов'язані з розвитком соціально-економічних систем;
- формувати алгоритми побудови планів дій для соціально-економічно збалансованого розвитку регіонів в умовах переходу суспільства до сталого розвитку.

проводити моніторинг екологічної політики в регіоні, її оцінку для визначення ефективності виконання чинних національних і міжнародних природоохоронних нормативів, законів і угод та інше.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРИРОДИ І СУСПІЛЬСТВА

Змістовий модуль 1. НАУКОВІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.

Тема 1. Виникнення та становлення поняття «Сталий розвиток».

Тема 2. Суть концепції сталого розвитку.

Тема 3. Наукове тлумачення поняття «сталий розвиток».

Сталий розвиток у контексті суспільно – економічних проблем ХХІ століття. Наукові основи стратегії сталого розвитку природи та суспільства. Основні поняття і визначення сталого розвитку. Концепція сталого розвитку: цілі, завдання, проблеми і напрямки сталого розвитку. Історія формування концепції сталого розвитку суспільства.

Змістовий модуль 2 ПАРАДИГМА СТАЛОГО (ЗБАЛАНСОВАНОГО) РОЗВИТКУ

Тема 1. Форум РІО-92 та його рішення.

Тема 2. Глобальні конвенції ООН та стан їх імплементації в Україні.

Тема 3. Мета й основні принципи концепції сталого (збалансованого) розвитку.

Тема 4. Міжнародні форуми після РІО-92 та їх рішення.

Сталий розвиток та міжнародна екологічна політика. Міжнародні та внутрішні чинники. Принципи забезпечення сталого розвитку. Умови прогресивного розвитку соціально-економічних систем. Принципи забезпечення екологічної стійкості; екологічних цілей та екологічної мотивації.

Модуль 2. ПРІОРИТЕТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В ЕКОНОМІЧНІЙ, СОЦІАЛЬНІЙ ТА ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ

Змістовий модуль 3 НАЦІОНАЛЬНИЙ ШЛЯХ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Тема 1. Ресурси забезпечення сталого (збалансованого) розвитку України.

Тема 2. Основні завдання переходу України до сталого (збалансованого) розвитку.

Тема 3. Міжнародне співробітництво України з питань сталого (збалансованого) розвитку.

Сталий розвиток України у глобальному середовищі. Українські проблеми на шляху до стійкого розвитку. Формування національної моделі сталого розвитку. Мета та принципи сталого розвитку України. Основні завдання політики сталого розвитку у соціально – економічній сфері, щодо охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів. Етапи переходу до сталого розвитку.

Змістовий модуль 4 ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Тема 1. Концепція, Стратегія та Національний план дій щодо переходу до сталого (збалансованого) розвитку України.

Тема 2. Механізми, етапи та очікувані результати імплементації програмних заходів переходу до сталого (збалансованого) розвитку.

Тема 3. Екологізація економіки України в умовах інтеграції до ЄС.

Україна у процесі переходу на засади сталого розвитку. Економічний розвиток України. Основні терміни та визначення до Концепції переходу України до сталого розвитку. Цілі Розвитку Тисячоліття та Україна. Національні особливості переходу України на шлях сталого розвитку. Індикатори сталого розвитку в Україні.

Модуль 3. ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ ВТІЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Тема 1. Удосконалення правового механізму державного управління сталої екологічної політики сучасної України.

Тема 2. Пріоритети економічного та фінансового механізму реалізації державної екологічної політики сталого розвитку.

Тема 3. Удосконалення механізму транскордонного співробітництва у сфері реалізації регіональної екологічної політики сталого розвитку.

Тема 4. Безперервна екологічна освіта – головний пріоритет сталого розвитку України.

Завдання та принципи концепції. Передумови формування стратегічних цілей розвитку. Стратегічні цілі розвитку. Практичні завдання для досягнення цілей розвитку. Індикатори прогресу. Проблеми економічного зростання. Освіта як пріоритет розвитку.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1. СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРИРОДИ І СУСПІЛЬСТВА													
Змістовий модуль 1. Наукові основи стратегії сталого розвитку													
Тема 1. Виникнення та становлення поняття «Сталий розвиток».	12	2	2			8		1	1			9	
Тема 2. Суть концепції сталого розвитку.	12	2	2			8		1	1			9	
Тема 3. Наукове тлумачення поняття «сталий розвиток».	12	2	2			8		1	1			10	
Разом за Змістовим модулем 1	36	6	6			24		3	3			28	
Змістовий модуль 2. Парадигма сталого (збалансованого) розвитку													
Тема 1. Форум РІО-92 та його рішення.	10	2	2			6		1	1			9	
Тема 2. Глобальні конвенції ООН та стан їх імплементації в Україні.	10	2	2			6		1	1			9	
Тема 3. Мета й основні принципи концепції сталого (збалансованого) розвитку.	10	2	2			6		1	1			9	
Тема 4. Міжнародні форуми після РІО-92 та їх рішення.	10	2	2			6		1	1			9	
Разом за Змістовим модулем 2	40	8	8			24		4	4			36	
Разом за Модулем 1	76	14	16			48		7	7			64	
Модуль 2. ПРІОРИТЕТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В ЕКОНОМІЧНІЙ, СОЦІАЛЬНІЙ ТА ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ													
Змістовий модуль 3. Національний шлях до сталого розвитку													
Тема 1. Ресурси забезпечення сталого (збалансованого) розвитку України.	12	2	2			8		1	2			9	
Тема 2. Основні завдання переходу України до сталого (збалансованого) розвитку.	11	1	2			8		1	2			9	
Тема 3. Міжнародне співробітництво України з питань сталого (збалансованого) розвитку.	11	1	2			8		1	2			9	
Разом за Змістовим модулем 3	34	4	6			24		3	6			27	

Змістовий модуль 4. Державна політика України щодо реалізації стратегії сталого розвитку												
Тема 1. Концепція, Стратегія та Національний план дій щодо переходу до сталого (збалансованого) розвитку України.	12	2	2			8		1	1			9
Тема 2. Механізми, етапи та очікувані результати імплементації програмних заходів переходу до сталого (збалансованого) розвитку.	12	2	2			8		1	1			9
Тема 3. Екологізація економіки України в умовах інтеграції до ЄС.	12	2	2			8		1	1			9
Разом за змістовим модулем 4	36	6	6			24		3	3			27
Разом за Модулем 2	70	20	24			48		6	9			54
Модуль 3. ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ ВТІЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ												
Тема 1. Удосконалення правового механізму державного управління сталої екологічної політики сучасної України.	9	1	2			6		1	1			9
Тема 2. Пріоритети економічного та фінансового механізму реалізації державної екологічної політики сталого розвитку.	9	1	2			6		1	1			9
Тема 3. Удосконалення механізму транскордонного співробітництва у сфері реалізації регіональної екологічної політики сталого розвитку.	8	1	1			6		0,5	1			9
Тема 4. Безперервна екологічна освіта – головний пріоритет сталого розвитку України.	8	1	1			6		0,5	1			9
Разом за Модулем 3	34	4	6			24		3	4			36
ІНДЗ												
Усього годин	180	28	32			120	180	16	20			156

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1.	Тема: Виникнення та становлення поняття «Сталий розвиток».	2	1
2.	Тема: Суть концепції сталого розвитку.	2	1
3.	Тема: Наукове тлумачення поняття «сталий розвиток».	2	1

4.	Тема: Форум РІО-92 та його рішення.	2	1
5.	Тема: Глобальні конвенції ООН та стан їх імплементації в Україні.	2	1
6.	Тема: Мета й основні принципи концепції сталого (збалансованого) розвитку.	2	1
7.	Тема: Міжнародні форуми після РІО-92 та їх рішення.	2	1
8.	Тема: Результати світової спільноти на шляху сталого розвитку	2	1
9.	Тема: Ресурси забезпечення сталого (збалансованого) розвитку	1	1
10.	України.	1	1
11.	Тема: Основні завдання переходу України до сталого	1	1
12.	(збалансованого) розвитку.	1	1
13.	Тема: Міжнародне співробітництво України з питань сталого	1	1
14.	(збалансованого) розвитку.	1	1
15.	Тема: Концепція, Стратегія та Національний план дій щодо	1	0,5
16.	переходу до сталого (збалансованого) розвитку України.	1	0,5
17.	Тема: Механізми, етапи та очікувані результати імплементації	1	0,5
18.	програмних заходів переходу до сталого (збалансованого) розвитку.	1	0,5
19.	Тема: Екологізація економіки України в умовах інтеграції до	1	0,5
20.	ЄС.	1	0,5
21.	Тема: Удосконалення правового механізму державного управління сталої екологічної політики сучасної України.	1	0,5
22.	Тема: Пріоритети економічного та фінансового механізму реалізації державної екологічної політики сталого розвитку.	1	0,5
23.	Тема: Удосконалення механізму транскордонного співробітництва у сфері реалізації регіональної екологічної політики сталого розвитку.	1	0,5
24.	Тема: Безперервна екологічна освіта – головний пріоритет сталого розвитку України.	1	0,5

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1.	Глобальні проблеми людства і актуальність сталого розвитку суспільства.	2	3
2.	Причини виникнення ідеї сталого розвитку: історико-політичний аспект.	2	3
3.	Генеза ідей сталого розвитку.	2	3
4.	Глобалізація як феномен суспільного розвитку.	2	3
5.	Роль глобалізації у сучасному світі.	2	3
6.	Глобалізація як чинник появи та поширення ідей сталого розвитку.	2	3
7.	Глобальні проблеми – загроза для сталого розвитку людської цивілізації.	2	3
8.	Доповідь Гру Х. Брунтланд “Наше спільне майбутнє”. Поняття про сталий розвиток.	2	3
9.	Доповіді “Римському клубу”: Д.Медуз “Межі зростання” і Е. Вайцеккер “Фактор чотири. Подвоєння багатства, дворазова економія ресурсів”.	2	3
10.	Матеріали конференції з навколишнього середовища 1992 р. в Ріо-де-Жанейро.	3	3
11.	Формування сучасної економічної стратегії екологізації.	3	3

12.	Сталий розвиток як глобальна альтернативна концепція.	3	3
13.	Взаємозв'язок між концепцією сталого розвитку та Цілями розвитку тисячоліття.	3	3
14.	Порівняльна характеристика змісту та результатів конференцій у Ріо-де-Жанейро (1992р.) та в Йоганнесбурзі (2002р.).	3	3
15.	Порівняльна характеристика Порядку денного на ХХІ ст. та Плану виконання рішень.	3	3
16.	Порівняльна характеристика Декларації Ріо та Йоганнесбурзької Декларації зі сталого розвитку.	3	3
17.	Причини відставання у досягненні Цілей розвитку тисячоліття.	3	3
18.	Основні причини невдач у реалізації концепції сталого розвитку та досягненні Цілей розвитку тисячоліття.	3	3
19.	Екологічна складова сталого розвитку суспільства.	3	4
20.	Актуальність екологічно збалансованого розвитку у сучасній Україні.	3	4
21.	Негативні для довкілля наслідки існуючої моделі розвитку України.	3	4
22.	Екологічні проблеми у контексті сталого розвитку	3	4
23.	Основні екологічні проблеми сучасного світу.	3	4
24.	Збереження екосистем як глобальна проблема.	3	4
25.	Екологічні проблеми у стратегії національної безпеки.	3	4
26.	Пріоритети розвитку, збалансованого у трикутнику «соціум – екологія - економіка».	3	4
27.	Небезпека глобального потепління та шляхи її зменшення.	3	4
28.	Забезпечення якісною питною водою як глобальна проблема.	3	4
29.	Причини і наслідки небезпечного забруднення атмосфери.	3	4
30.	Стан лісів та лісового господарства в Україні та у світі.	3	4
31.	Родючість ґрунтів як глобальна проблема.	3	4
32.	Проблема спустелювання у сучасному світі та шляхи її розв'язання.	3	4
33.	Вплив навколишнього середовища на якість життя та здоров'я людей.	3	4
34.	Відповідність моделі економіки України принципам сталому розвитку.	3	4
35.	Виконання Цілей розвитку тисячоліття в світі та Україні.	3	4
36.	Особливості переходу України на шлях сталого розвитку у порівнянні з розвиненими країнами.	3	4
37.	Відмінності систем індексів сталого розвитку, запропонованих Комісією зі сталого розвитку, та системи індексів, що використовується в Україні.	3	4
38.	Порівняння різних регіонів України за рівнем сталого розвитку.	3	4
39.	Обґрунтування першочергових завдань на шляху переходу України до сталого розвитку.	3	4
40.	Роль знань та кваліфікації трудових ресурсів у переході на засади сталого розвитку?	3	4
41.	Роль науково-технологічного фактора у забезпеченні сталого розвитку.	3	4
42.	Порівняння техногенної (традиційної) концепції економічного розвитку з концепцією сталого розвитку.	3	4
43.	Порівняння систем індикаторів сталого розвитку 1996 р., 2007 р. та 2015 р.	3	4

7. Індивідуальні завдання:

Індивідуальна робота передбачає необхідність самостійного опанування студентами основними теоретичними положеннями, категоріями, термінами, що використовуються даною навчальною дисципліною, а також самостійне оволодіння основними методами наукового дослідження та розвиток самостійного теоретичного правового мислення.

Опрацьовуючи самостійно матеріал, студенти зобов'язані використовувати джерела, що запропоновані в загальному списку рекомендованих джерел.

Формами контролю виконання студентами самостійної роботи є усне опитування та перевірка правильності виконання письмових навчальних завдань під час індивідуально-консультативної роботи викладача.

Індивідуальна робота передбачає:

- написання самостійної (індивідуальної) наукової роботи з аналітичним оглядом наукових публікацій за визначеною тематикою,
- вивчення та захист глосарію,
- участь у науковому студентському гуртку, конференціях, круглих столах, тощо.

Мета наукової роботи з аналітичним оглядом наукових публікацій: напрацювання самостійних творчих навичок з підготовки письмової роботи, яка представляє собою загальний огляд (аналіз) наукових публікацій та розгорнуте і аргументоване викладення власного погляду студента, з можливістю критичного підходу до деяких наукових теоретичних підходів за визначеною темою наукового дослідження.

Вимоги до змісту самостійної (індивідуальної) наукової роботи:

- структура роботи складається з титульного аркушу, плану, вступу, основної частини, загальних висновків, списку використаних наукових та нормативних джерел. Посилання на використані джерела є обов'язковими;
- вступ має містити: аналіз актуальності проблематики дослідження (висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним, досить кількома

реченнями висловити сутність проблеми наукового завдання), мету і завдання, об'єкт дослідження (це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для вивчення), предмет дослідження (міститься в межах об'єкта);

– основний зміст роботи повинен містити детальний аналіз проблематики визначеної теми наукової роботи з оглядом наукових підходів та власних аргументованих ідей до вирішення проблеми, можливий аналіз нормативного матеріалу та матеріалів юридичної практики;

– загальні висновки по роботі – коротке викладення чітко сформульованих ідей і належно обґрунтованих пропозицій основної частини, які мають науково-практичне значення і є самостійним здобутком студента;

– список використаних джерел (не менш ніж 5 найменувань).

Оформлення роботи:

– загальний об'єм всієї роботи не має перевищувати 10–15 сторінок;

– поля: верхнє, нижнє – 2 см, зліва – 2,5 см, справа – 1,5 см;

– шрифт – 14 Times New Roman, інтервал – 1,5;

– нумерація сторінок.

Першою сторінкою є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок, але на ньому номер сторінки не ставлять. На наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці. Не припустимою є підготовка проекту в зошитах, або на листах формату А-4, що заповнені з обох сторінок.

Оцінювання: рівень аналізу наукових (нормативних) джерел, повнота розкриття теми, послідовність і правильність аргументації власних думок, якість оформлення та презентації, тощо.

Тематика самостійної (індивідуальної) наукової роботи затверджується викладачем.

Завдання для виконання самостійної (індивідуальної) наукової роботи:

1. Моделювання і прогнозування екологічного ризику при визначенні стратегії сталого розвитку регіонів.

2. Комунікація екологічного ризику при сталому розвитку регіонів.
3. Соціоекологічні аспекти стратегії сталого розвитку.
4. Екологічна політика і стратегія сталого розвитку.
5. Стратегія сталого розвитку регіонів екологічного ризику викликаного природними процесами та техногенними забрудненням.
6. Концепція сталого розвитку України.
7. Еколого-технологічні аспекти сталого розвитку регіонів.
8. Стратегія сталого розвитку регіонів екологічного ризику викликаного природними (геодинамічними, гідрогеологічними, геохімічними та ін.) процесами.
9. Стратегія сталого розвитку регіонів екологічного ризику викликаного техногенним забрудненням.
10. Еколого-економічні аспекти стратегії сталого розвитку.
11. Стратегія сталого управління урбоекосистемою.
12. Стратегія сталого розвитку природного заповідного фонду.
13. Теоретичні засади захисту довкілля в контексті сталого розвитку регіонів.
14. Комунікація екологічного ризику при сталому розвитку регіонів.
15. Вплив екологічного ризику на стратегію сталого розвитку регіонів.

8. Методи навчання

Лекції, семінари, підготовка доповідей, рефератів, самостійна робота студентів.

Консультація викладача з питань підготовки до семінарських занять, виконання ІНДЗ за змістом тем.

Індивідуальна співбесіда за програмовим змістом дисципліни та перевірка завдань для самостійної роботи студента визначених у семінарських заняттях з метою підвищення рейтингу успішності студента.

9. Методи контролю

Оцінювання усних та тестових відповідей на семінарських заняттях; модульна контрольна робота; перевірка та оцінювання самостійної роботи студента (доповіді, реферати, індивідуальні проекти).

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота		Підсумковий тест (залік)	Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань	Сума
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	25	35	100
T1 T2 T3	T1 T2 T3 T4			
20	20			

Поточне тестування та самостійна робота			Підсумковий тест (залік)	Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань	Сума
Змістовий модуль 3	Змістовий модуль 4	Змістовий модуль 5	35	32	100
T1 T2 T3	T1 T2 T3	T1 T2 T3 T4			
9	9	15			

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		

35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Опорний конспект лекцій;
2. Нормативні документи, навчальна та довідкова література.

12. Рекомендовані джерела інформації

Базова

1. Кучерявий В. П. Екологія: підручник / В. П.Кучерявий. — Львів: Світ, 2001. — 500 с.
2. Карамушка В. Екологічна збалансованість стратегічних ініціатив і проектів (інтегрування довкільних аспектів у стратегічне планування та проекту діяльність): практ. посіб. / В. Карамушка. — К.: К.І.С., 2012. — 138 с.
3. Глобалізація і безпека розвитку / О.Г.Білорус, Д.Г.Лук'яненко і ін. — К.: КНЕУ, 2001. —733 с.
4. Декларація та план виконання рішень Всесвітньої зустрічі на вищому рівні зі сталого розвитку. 26 серпня – 4 вересня 2002 року. Йоганнесбург, Південна Африка / Видання друге. — К.: ПРООН/МПВСР, 2007. — 97с.
5. Програма дій “Порядок денний на ХХІ століття” / Переклад з англійської: ВГО “Україна. Порядок денний на ХХІ століття”. — К.: Інтелсфера, 2000. — 360 с.
6. Социально–экономический потенциал устойчивого развития. Учебник / Под ред.проф. Л.Г.Мельника и проф. Н. Ханса. –Сумы: Университетская книга, 2007. –1207 с.

7. Баймуратов М. А. Международній правопорядок: концептуальні підходи к становленню понятійної характеристики / М. А. Баймуратов // *Международное публичное и частное право.* — 2010. — № 1 (52). — С. 2–10.
8. Стратегії розвитку України: теорії і практика / [за заг. ред. О. С. Власюка]. — К.: НІСД, 2002. — 864 с.
9. Белобров Б. Д. Сучасні пріоритети сталого людського розвитку в Україні / Б. Д. Белобров // *Вісник: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: Матеріали звітної науково-практичної конференції (лютий) / [укл. Л. Л. Макаренко, І. О. Нікуліна].* — К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. — Вип. 7. — С. 149-155.
10. Барановський В. До концепції переходу України на модель сталого розвитку / В. Барановський // *Економіка України.* — 2001. — № 7. — С. 81-82.
11. Данилишин Б. М. Науково-інноваційне забезпечення сталого економічного розвитку України / Б. Данилишин, В. Чижова // *Економіка України.* — 2004. — № 3. — С. 4 -11.
12. Дорогунцов С. І. Сталий розвиток і безпека: аспекти сполучення: [моногр.] / С. І. Дорогунцов, О. М. Ральчик — Київ: Т-во «Знання України», 2002. — 34 с.
13. Костюк П. Г. Передумови сталого розвитку / П. Г. Костюк // *Вісник Національної Академії Наук України.* — 1998. — №7-8. — С. 15-17.
14. Трегобчук В. Концепція сталого розвитку для України / В. Трегобчук // *Вісник Національної Академії Наук України.* — 2002. — № 2. — С. 33-34.
15. Брундланд Г. Наше спільне майбутнє: Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку / Г. Брундланд. — Оксфорд: Оксфорд Юніверсіті Пресс, 1987. — С. 17-19.
16. Коробко Б. Енергетика та сталий розвиток. Інформаційний посібник для українських ЗМІ / Б. Коробко. — Київ: ВЕГО «Мама — 86», 2007. — 44 с.

17. Сапа Н. В. Інноваційний механізм як фактор досягнення сталого розвитку сучасного українського суспільства / Н. В. Сапа // Гуманітарний вісник ЗДІА. — 2009. — Вип. 39. — С.174-183.

18. Данилишин Б. М. Устойчивое развитие в системе природно-ресурсных ограничений / Б. М. Данилишин, Л. Б. Шостак — К.: СОПС України НАНУ, 1999. — 367 с.

19. Кобзар О. М. Екологічна політика і сталий розвиток: тезаурус, моделі реалізації, шляхи розвитку / О. М. Кобзар // Економіка природокористування і охорони довкілля. — К.: РВПС України НАН України, 2008. — С. 56-63.

20. Прилипко В. А. Стратегія сталого розвитку природи та суспільства: [навч.-метод. посіб. вивчення дисципліни для студентів дистанційної форми навч.] / В. А. Прилипко, В. М. Боголюбов, Л. Е. Піскунова. — Київ: Видавничий центр НАУ, 2008. — 118 с.

21. Трофимова В. В. Концепція сталого розвитку як основа постіндустріальних моделей розвитку / В. В. Трофимова // Інвестиції: практика та досвід. — 2010. — № 8. — С. 33-37.

22. Хлобистов Є. В. Екологічна безпека трансформаційної економіки / Є. В. Хлобистов. — К.: Чорнобильінтерінформ, 2004. — 336 с.

23. Руденко Л.Г. Сталий розвиток: пошуки моделей сталого розвитку України // Український географічний журнал. — 1998. — №1. — С. 5–12.

24. Дорогунцов С.І., Ральчук О.М. Управління техногенно-екологічною безпекою у парадигмі сталого розвитку. — К.: Наукова думка, 2001. — 172 с.

25. Україна: основні тенденції взаємодії суспільства і природи у ХХ ст. (географічний аспект)» / За ред. Л.Г. Руденка. - К.: Академперіодика, 2005. — 308 с.

26. Трофимова В. В. Концепція сталого розвитку як основа постіндустріальних моделей розвитку / В. В. Трофимова // Інвестиції: практика та досвід. — 2010. — № 8. — С. 33-37.

27. Суспільство і природа: баланс інтересів на теренах України». Лісовський С.А./ Інститут географії НАН України. – Київ, 2009. – 300 с.

28. Данилов-Данильян В.И., Залиханов М.Ч., Лосев К.С. Экологическая безопасность: Общие принципы и российский аспект. – М.: Изд-во МНЭПУ, 2001. – 332 с.

29. Дорогунцов С. І. Сталий розвиток і безпека: аспекти сполучення: [моногр.] / С. І. Дорогунцов, О. М. Ральчик — Київ: Т-во «Знання України», 2002. — 34 с.

30. Костюк П. Г. Передумови сталого розвитку / П. Г. Костюк // Вісник Національної Академії Наук України. — 1998. — №7-8. — С. 15-17.

31. Гринів Л. С. Концептуальні засади просторової парадигми екологічно збалансованої економіки / Л. С. Гринів. // Регіональна економіка. — 2001. — № 4. — С. 54-63.

32. Міжнародний рік біорізноманіття та перспективи розвитку диверситології / К.Ситник, О.Протасов // Вісн. НАН України. – 2010. –№3. – С. 13-16.

33. Міжнародні організації: [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / [В.В.Ковалевський, Ю.Г.Козак, С.Г.Грищенко та ін.]; За ред. Ю.Г.Козака, В.В.Ковалевського. 2-ге вид. –К.: ЦУЛ, 2007. –440 с.

34. Міжнародні організації: навч. посіб. / [О.С.Кучик, І.Р.Суховолець, А.Б.Стельмах та ін.]; за ред. О.С.Кучика; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І.Франка, Фак. міжнар. відносин. –2-ге вид., перероб. і допов. –К.: Знання, 2007. –560 с.

35. Ріо-де-Жанейро–Йоганнесбург: паростки ноосферогенезу і відповідальність за майбутнє / В.Я.Шевчук, Г.О.Білявський та ін. –К.: Геопринт, 2002. –118 с.

36. Устойчивое развитие: теория, методология, практика: учебник / Ред.: Л.Г. Мельник. –Сумы: Унив. кн., 2009. –1216 с.

37. «Проект доповіді України до конференції ООН зі сталого (збалансованого) розвитку Ріо+ 20.» Лісовський С.А., Марушевський Г.Б.,

Павличенко П.Г., Руденко Л.Г., Тимочко Т.В.– К.: Центр екологічної освіти та інформації. 2012.-60 с.

38. Социально–экономический потенциал устойчивого развития. Учебник / Под ред.проф. Л.Г. Мельника и проф. Н. Ханса. –Сумы: Университетская книга, 2007. –1207 с.

39. Глобалізація і безпека розвитку / О.Г.Білорус, Д.Г.Лук'яненко і ін. – К.:КНЕУ, 2001. –733 с.

40. Основи стійкого розвитку: Навч. посіб. / Л.Г.Мельник. – Суми, 2006. –383 с.

41. Устойчивое развитие – будущее человечества / В.И. Назаров // Наука та наукознавство. – 2008. –№ 3. –С. 20-27.

42. Устойчивое развитие: теория, методология, практика: учебник / Ред.: Л.Г.Мельник. –Сумы: Унив. кн., 2009. –1216 с.

43. Устойчивое экономическое развитие: понятие и направление исследований / Е. Шубравская // Экономика Украины. –2005. –№ 1. –С.36-42.

44. Грабак Н.Х. Сучасні екологічні проблеми та шляхи їх подолання : навч. посіб.: [у 2 т.] / Н.Х.Грабак; М-во освіти і науки України, Миколаїв. держ. гуманіт. ін-т ім. П.Могили. – Миколаїв, 2007. Т. 1: – 2007. – 347 с.

45. Грабак Н.Х. Сучасні екологічні проблеми та шляхи їх подолання : навч. посіб.: [у 2 т.] / Н.Х.Грабак; М-во освіти і науки України, Миколаїв. держ. гуманіт. ін-т ім. П.Могили. – Миколаїв, 2007. –Т. 2: – 2007. – 358 с.

46. Екологічні проблеми природокористування та ефективне енергозбереження. Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених і студентів, 27-29 квітня 2010 року, м. Київ: зб. тез доп. / [редкол.: А.М.Тугай та ін.]. – К.: КНУБА, 2010.

47. Екологічні проблеми регіонів України. Регіональні екологічні проблеми: матеріали XI Всеукр. наук. конф. студ., магістрантів і аспірантів, 21-25 квіт. 2009 р., Одеса: матеріал. II Міжнар. наук. конф. студ., магістрантів і аспірантів, 21-25

квіт. 2009 р., Одеса. / М-во освіти і науки України, Одес. держ. екол. ун-т. – О.: ОДЕКУ, 2009. – 377 с.

48. Методологія сталого розвитку: цивілізаційний контекст: монографія / В.Х. Арутюнов, С.І. Присухін, В.М. Свінціцький, Т.В. Глебова, Т.С. Пітякова, Т.М. Дерев'янка, В.І. Пустовойт; Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана. –К., 2010. –296 с.

49. Стратегія забезпечення сталого розвитку України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 20 трав., 2008 р., Київ: у 3 ч. Ч. 2 / Рада по вивч. продукт. сил України НАН України. – К., 2008. – 334 с.

50. Україна в міжнародних рейтингових оцінках: чинник інноваційно-технологічного розвитку / Л.І. Федулова // Актуал. пробл. економіки. – 2009. – № 5.

51. Як дорости Україні до сталого розвитку? / Ж. Поплавська, В. Поплавський // Вісн. НАН України. – 2007. – № 9. – С. 8-14.

52. Эндрес А. Экономика окружающей среды: Введение / Перевод с нем. С.И. Дорогунцова, Б.И. Данилишина. –К.: Либідь, 1995. –143 с.

53. “Економічне зростання” чи “економічний розвиток”? / Б. Ревчун // Економіка України. – 2003. – № 6. – С. 85-88.

54. Устойчивое экономическое развитие: понятие и направление исследований / Е. Шубравская // Экономика Украины. –2005. –№ 1. –С.36-42.

55. Державне управління в Україні: Навчальний посібник / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. Б. Авер'янова. — К: Видавництво ТОВ «СОМИ», 1999. — 272 с.

56. Екологічний кодекс України: проект, розроблений робочою групою під керівництвом професора В. В. Костицького. — К., 2004. — 540 с.

57. Сегеда І. В. Формування організаційно-економічного механізму екологізації електроенергетики України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: Спец. 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища / І. В. Середа. — Київ, 2011 — 218 с.

58. Шапочка М. К. Напрямки та перспективи екологізації транспортних систем / М. К. Шапочка, О. В. Лямцев // Науковий журнал «Вісник Сумського державного університету». Серія «Економіка». — 2009. — № 1. — С.112-118.

59. Надежденко А. О. Екологічний туризм – один із шляхів євроінтеграції України / А. О. Надежденко // Збірник наукових праць ДонДУУ «Функціонування механізмів державного управління». Серія «Державне управління» - 2008. – Т.IX, Вип. 112.- С.190-195.

60. Концепція екологічної освіти України: затвердж. рішенням Колегії Міністерства освіти і науки України № 13/6-19 від 20 грудня 2001 року // Офіційний вісник України. — 2002. — № 7. — С. 3-23.

61. Добровольський В. В. Екологічна освіта – першочерговий складник екобезпеки (актуальність, проблеми, пропозиції) / В. В. Добровольський // Екологічна освіта і виховання: досвід та перспективи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. — К., 2000. — С. 61-65.

Допоміжна

1. Матеріали на сайті РНБО України «Стратегія сталого розвитку: документи і матеріали (перелік посилань)» [Електронний ресурс]. — <http://www.rainbow.gov.ua/news/12.html>

2. ДБН А.2.2.-1-2003. Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд. – К.: Держкомбуд, Мінекобезпеки України, 2003. – 19 с.

3. Указ Президента України «Про Положення про Національну раду з питань сталого розвитку України та її персональний склад» від 3 травня 2003 №388/2003.

4. Програма дій «Порядок денний на XXI століття» («AGENDA 21») / Переклад з англійської: ВГО «Україна. Порядок денний на XXI століття». – Київ: Інтелсфера, 2000. – 360с.

5. Развитие альтернативных источников энергии в современной экономике Украины // Актуальні проблеми і перспективи розвитку геології:

наука і виробництво : матеріали Міжнар. геологічного форуму, м. Одеса, 7–12 верес. 2015 р. : у 2 т. – Київ : УкрДГРІ, 2015. – Т. 2. – С. 121–129

6. Устойчивое развитие и инновации в сфере энергетики в Украине// Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-правовий простір: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 08 грудня 2017 р. – Маріуполь: МДУ, 2017. – С. 166-169.

7. Развитие энергетики в условиях устойчивого развития: мировой опыт и реалии Украины// Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів XX підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг.ред. К.В. Балабанова. – Маріуполь: МДУ, 2018. – С.22-24

13. Інформаційні ресурси

1. Доклад о народонаселении мира 2009 г. Организация Объединенных Наций. 2010. — 116 с. [Электронный ресурс]. — <http://www.un.org/ru/development/surveys/docs/population2009.pdf>.

2. Дорогунцов С., Ральчук О. Сталий розвиток – цивілізаційний діалог природи і культури // Вісник НАН України. — 2001. — №10. [Электронный ресурс] —<http://www.nbu.gov.ua/articles/vis-nanu/2001-10/4.htm>.

3. OECD/DAC. Strategies for Sustainable Development: Practical Guidance for Development Cooperation // OECD: Paris, (2001), 73 p. available at: <http://www.oecd.org/dataoecd/34/10/2669958.pdf>.

4. UNCSD. Guidance in Preparing a National Sustainable Development Strategy: Managing Sustainable Development in the New Millennium / UNCSD Background Paper 13. DESA/DSD/PC2/BP13, (2002), 46 p. available at: <http://www.undp.org/fssd/docs/guidprepnsds.pdf>

5. Интерактивность // Википедия. Свободная энциклопедия. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%>

6. Декларация Рио-де-Жанейро по окружающей среде и развитию [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_455

7. Майбутнє, якого ми прагнемо [Електронний ресурс] — Режим доступу <https://sustainabledevelopment.un.org/rio20/futurewewant>

8. Большаков Б. Е. Возникновение и основные проблемы вхождения понятия «устойчивое развитие» в мировую политику и науку: приложение к учебно-методическому комплексу «Теория и методология проектирования устойчивого развития социо-природных систем» [Електронний ресурс] / Б. Е. Большаков, С. А. Рябкова. — Дубна: Электронное научное издание «Международный электронный журнал. Устойчивое развитие: наука и практика». — 2009. — Вып. 1 (2). — 210 с. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.yrazvitie.ru>

9. Майбутнє, якого ми прагнемо [Електронний ресурс] — Режим доступу <https://sustainabledevelopment.un.org/rio20/futurewewant>

10. ВЕЛ. [Електронний ресурс] — Режим доступу <http://www.ecoleague.net/pres-tsentrvel/novyny/2015-rik/>

11. ВЕЛ. [Електронний ресурс] — Режим доступу <http://www.ecoleague.net/pres-tsentrvel/novyny/2015-rik/>

12. Офіційний сайт Комісії зі сталого розвитку. Division for Sustainable Development (DSD) // www.un.org/esa/dsd/dsd/dsd_index.shtml

13. Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies. Third Edition. Social Affairs Economic & United Nations. October 2007. // www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/guidelines.pdf.

14. Кравченко О. М. Теоретичні підходи до визначення поняття «механізм державного управління» / О. М. Кравченко // Державне управління: удосконалення та розвиток: електронне наукове фахове видання. — 2009. — №3. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=56>

15. Додатковий протокол до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, стосовно об'єднань єврорегіонального співробітництва, Утрехт, 16 листопада

2009 року. (European Treaty Series/159). [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.municipal.gov.ua/articles/show/article/59>

16. Розвиток транскордонного та міжрегіонального співробітництва в рамках єврорегіонів на кордоні України з Європейським Союзом обговорено на слуханнях у Комітеті з питань європейської інтеграції [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://comeuroint.rada.gov.ua/komevpoint/control/uk/publish/article>

17. Про центри перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2004 року № 1681 [Електронний ресурс] — Режим доступу:

http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2004_12_16/an/11/КР041681.html#11

18. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»): Постанова Кабінету Міністрів України від 29 травня 1996 року № 576 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п>